

27. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941 – 1945. – К.: Пошуково-видавниче агентство “Книга Пам'яті України”. – 2000. – С. 645.
28. Міхненко А. М. Донбас в роки Великої Вітчизняної війни. – Донецьк: Юго-Восток, 2000. – 153 с.; Ткаченко А. С. Трудової Донбас – фронту. – Донецьк: Донбас, 1995.

Аннотація

Исследуется историография проблемы трудовой деятельности молодежи в Украине и Донбассе: дается анализ базы советской историографии по обозначенной проблеме, выясняются достижения современных украинских исследователей; подводится итог согласно проведенной работе.

Гуз А.

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В українській історичній науці питання шкільної правової освіти не було предметом наукового дослідження, а розроблялося фрагментарно хоча окремі аспекти цієї проблеми, досліджувалися українськими науковцями, зокрема, представниками юридичної науки. Однак досліджуючи зазначену нами проблему не слід забувати й про те, що шкільна правова освіта не була якоюсь відокремленою освітньою ланкою, що її розвиток проходив в контексті розвитку усєї шкільної освіти та усєї системи освіти держави. Оскільки стан освіти нашої держави впливає безпосередньо на загальний розвиток громадян і суспільства в цілому, то і увага до цієї проблеми представників юридичної чи педагогічної науки цілком очевидна.

Враховуючи актуальність, наукове та практичне значення проблеми, недостатнє її вивчення в історичній літературі, автор ставить за мету дослідити сучасний стан дослідження шкільної правової освіти України. Для досягнення визначеної мети у статті ставляться такі науково-дослідні завдання: проаналізувати наукову літературу та визначити напрямки наукових досліджень із зазначеної проблеми.

Зазначимо, що однією із перших ґрунтовних праць з проблеми шкільної правової освіти була колективна робота “Юридична освіта і наука на Україні”, підготовлена під керівництвом Ю. Шемшученка [1]. Це одна із концептуальних, комплексних, теоретичних праць новітньої української доби після проголошення незалежності. У цьому дослідженні ґрунтовно висвітлено стан юридичної освіти і науки з другої половини 19 ст. до проголошення України незалежною державою у 1991 році. Автори цього дослідження юридичну науку й освіту тісно пов'язували з такими політичними категоріями, як держава і право. Вони вважали, що держава є головним замовником на результати правознавчих досліджень і кадри юристів, які готуються у вищих і середніх спеціальних закладах. Вона ж забезпечує розвиток юридичної науки й освіти необхідними фінансовими та іншими засобами.

Відомий вчений, академік Ю. Шемшученко крім цього розробляв наукові проблеми та шляхи розвитку правової освіти в Україні на перспективу [2]. Він вважав, що забезпечення правопорядку в країні тісно пов'язане з підвищенням правосвідомості громадян. Конкретними засобами для цього є правова освіта. Нею мають бути охоплені всі верстви населення і особливо молодь. Саме у молодому віці мають формуватися знання про державу і право, права і обов'язки людини, механізм їх забезпечення і реалізації тощо. Цей науковець один із перших почав науково обґрунтовувати необхідність проведення державою ряду заходів направлених на покращення правової освіти в країні. Зокрема, нової програми правової освіти населення; державної програми розвитку юридичної освіти; нових програм з “Основ правознавства” для 8-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з викладанням за принципом безперервності навчання; видання нових підручників і посібників з “Основ правознавства” та іншої юридичної науково-популярної літератури; науковому обґрунтуванні потреби у юридичних кадрах [2]. Проблеми підготовки наукових юридичних кадрів в Україні та їх роль і місце на сучасному етапі нашого державотворення була також об'єктом дослідження цього науковця [3].

Проблеми юридичної освіти в університетах України XIX – початку XX ст. досліджені у працях О. Єгорової [4]. Дослідниця визначила що, вища юридична освіта в Україні XIX ст. – 1917 р. на українських землях, які входили до складу Російської імперії, репрезентована Харківським, Київським та Новоросійським університетами. Вона пройшла в своєму розвитку чотири етапи, які визначалися чотирма статутами університетів (1804, 1835, 1863, 1884 рр.) як вираженням політичного курсу уряду Російської імперії щодо освіти і науки. [5].

Чималий внесок у розробку зазначеної проблеми зробили навчально-методичні праці українських дослідників [6]. З прийняттям нової Конституції України було зроблено ще один крок до утвердження демократичних правових цінностей у нашому суспільстві. Висока і відповідальна роль виховання вільного свідомого громадянина незалежної правової соціальної держави покладена значною мірою саме на вчителів правознавства. Від його професійності, переконаності, людяності залежить дуже багато: майбутнє наших

дітей, їх світоглядні орієнтири, життєві принципи і врешті-решт доля самої держави. З метою допомоги вчителю правознавства у виконанні цього високого і водночас нелегкого обов'язку покликаний навчально-методичний посібник "Конституція України і основи правознавства в школі: книга для вчителя" [6]. Зазначимо, що у цьому посібнику розкрито роль Конституції України в нашому правовому житті, зроблено аналіз розвитку правової освіти в Україні. Значне місце відведено суто практичним питанням, а саме: як створити шкільну юридичну бібліотеку й оформити навчальний кабінет правознавства, як готувати учнів до участі в олімпіадах і до вступу у вищий навчальний заклад, як проводити позакласну правовиховну роботу тощо.

Проблемні питання правничої освіти в Україні, підготовки юридичних кадрів у вузах у нових умовах та в процесі реформування та входження до Болонського освітнього простору досліджував В. Андрейцев [7]. Він підкреслював, що правнича кваліфікація високого рівня потребує не просто викладання окремих спонтанно визначених навчальних дисциплін, що досі має місце у значній частині вищих навчальних закладів України, у яких на поглиблення і професіоналізації знань майбутніх фахівців спрямовано один чи два профільні спецкурси із загальної підготовки, а логічно й послідовно узгоджену систему вищої правничої освіти за окремо легалізованими навчальними планами та програмами однорічної чи дворічної спеціалізованої академічної підготовки та апробації цих знань в органах судової влади, правоохоронних органах, правозахисних організаціях тощо.

Саме у цих умовах зростає роль освітньо-наукових правничих шкіл, які а формуються на кафедрах та наукових підрозділах юридичних факультетів університетів, вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації правничого загальноакадемічного та спеціалізованого профілю, інших вищих навчальних закладів, що здійснюють правничу освіту. Не є випадковими й нормативні вимоги щодо наявності у складі цих шкіл штатних працівників відповідних ВНЗ – докторів та кандидатів юридичних наук при підготовці бакалаврів та особливо магістрів права як неодмінної умови відповідної легалізованої правничої підготовки висококваліфікованих юристів та формування базових ланок і осередків юридичної освіти і науки.

Проблеми підготовки фахівців-правників розробляв і Л. Кормич [8]. Автор доводив щоб бути цивілізованою державою, в якій захищені права кожного, необхідно зі всією відповідальністю підійти до питань формування правової культури окремого громадянина і суспільства в цілому.

Вирішенню цього важливого завдання він вбачав у розвитку правової освіти як у своїх спеціальних так і в загальних формах. Йдеться і про підготовку фахівців – правознавців за найвищими світовими стандартами, і про набуття мінімуму юридичних знань всіма учасниками суспільного співіснування.

У цьому контексті набуває особливого значення проблема якості цієї підготовки. Тут немало важливих складових: і відбір кандидатів на навчання, і вдосконалення форм і змісту освіти, і орієнтація на світовий рівень стандартів щодо юридичної освіти, і зв'язок із реальною юридичною практикою, і методичне та технічне забезпечення навчального процесу на сучасному рівні, і високий професіоналізм викладацького складу, і впровадження нових організаційних форм підготовки юридичних кадрів, і диференціація юридичної освіти відповідно до потреб часу.

Питанням підготовки юридичних кадрів присвячені праці В. Суценка. Зазначений дослідник визначив, що в нашій країні взагалі та у процесах розбудови правової держави зокрема особливе значення має і ще тривалий час буде мати правнича освіта.

Автор вважав, що в державі на початку 21 ст. постала нагальна потреба в підготовці фахівців із права, котрі б одночасно мали ґрунтовні знання як із суто правничих наук, так і з тих, що віддзеркалюють сучасний стан розвитку суспільства (інформаційні технології, економіка, екологія, політологія, державне управління, соціологія, військово будівництво, а також науки гуманітарної спрямованості, що охоплюють проблеми загальної медицини, війни та миру, охорони материнства і дитинства, міжнаціональних і міжетнічних стосунків, культури у всіх її вимірах) [9].

Цікаві думки автора стосовно добору кадрів майбутніх правників та організація вступу їх до вищих правничих навчальних закладів, а також пропозиції у сфері удосконалення навчального процесу в вищих правничих навчальних закладах, які стосувалися уточнення загальної концепції підготовки фахівців і реформації поточного контролю за якістю опанування професійними знаннями, уміннями і навичками.

Досліджував зазначені проблеми і С. Савченко. Він вважав, що одним з головних інструментів забезпечення правової освіти громадян в Україні є система навчальних закладів. Держава має надавати першочергового значення правовій просвіті дітей та учнівської молоді, формуванню в них стандартів правомірної поведінки і звичок, виховання поваги до батьків, старших людей, норм законодавства і громадської моралі. У дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах має відбуватися постійний процес перетворення правових знань дітей та учнівської молоді у стійкі морально-правові переконання, формуватися і закріплюватися стереотипи правомірної поведінки, створюватися можливості для активної участі у процесі правової освіти і виховання, захисту власних прав та інтересів [10].

Слід згадати і про праці присвячені зазначеній проблемі Г. Мурашина. Автор вважав, що неодмінною умовою побудови демократичної, правової держави в Україні є підвищення правової свідомості громадян, їх правової культури. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів і, насамперед, від рівня правової освіти і виховання населення країни, її підростаючого покоління. Автор вважав, що для цього необхідно забезпечити перш за все систематичність і безперервність правової освіти. Вона повинна

починатись ще у дошкільних виховних закладах. Тут дітям слід подавати початкові знання про правові норми поведінки, виховувати почуття обов'язку щодо їх виконання, а також повагу до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку тощо. При цьому важливим є застосування особливої методики виховання, яка має носити, як правило, характер гри. У дошкільних закладах правове навчання і виховання має здійснюватися на основі програм, рекомендацій і методичних вказівок, які затверджуються Міністерством освіти і науки за погодженням з Міністерством юстиції. Правознавство слід віднести до обов'язкових дисциплін у всіх навчальних закладах, забезпечувати належний фаховий рівень його викладання з виділенням для цього оптимальної кількості учбового часу.

У середніх загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах має здійснюватись широка позакласна і позааудиторна правова навчальна і виховна робота, до якої залучатимуться вчені-юристи, працівники правоохоронних органів і правозахисних організацій, інші фахівці [11].

Чималий внесок у наукову розробку проблем підготовки викладачів правознавства для освітньої галузі зробив Б. Андрусичин. У своїх працях автор довів необхідність підготовки у нашій державі не просто юриста, а фахівця, який би міг будучи юристом або маючи юридичну підготовку плідно працювати у освітній галузі, займатися викладацькою діяльністю у загальноосвітньому навчальному закладі та вузі. Також цей науковець чимало уваги приділив методиці викладання правознавства у школі. Його праці є одними з провідних у новітній українській державі з цієї проблеми [12]. Вони присвячені новим формам і методам навчання майбутніх викладачів правознавства та викладання правознавства у школі. Підготовлений за його редакцією підручник – “Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства” є базовим при підготовці майбутніх викладачів у вищому навчальному закладі. До цього в Україні не існувало підручника, який би забезпечував вузівську програму методики викладання шкільного курсу “Основи правознавства”, хоча майже кожен педагогічний вуз, який здійснював підготовку фахівців такого рівня потребував його. Більшість вузів мали свої навчальні посібники з зазначеного предмету. Автори узагальнили п'ятнадцятирічний досвід викладання цього курсу у провідному педагогічному вузі України – Національному педагогічному університету імені М. П. Драгоманова, у якому за довгі роки сформувалася своя наукова школа методики викладання правознавства.

Теоретичне підґрунтя викладання правознавства у школі розробляли відомі українські вчені О. Мироненко та І. Усенко. Вони підготували одну з перших програм з шкільного курсу правознавства [13]. Головним завданням пропонованої програми курсу “Основи держави і права України” стало відродження національної самобутності української школи організований, систематичний, цілеспрямований вплив на учнівську молодь, який формував би основи її правового світогляду, систему правових уявлень, правові переконання, настанови, почуття та емоції, навички і потреби активної правомірної поведінки у повсякденному житті.

Ці самі проблеми досліджували й В. Опришко, В. Гринчишин, С. Демський, які були авторами програми курсу “Основи української держави і права”, яка стала альтернативою для школи у порівнянні з попередніми розробками вчених [14]. Вона була одним із перших кроків, спрямованих на поліпшення стану правового навчання школярів з шкільного курсу “Основи української держави і права”, яка побудована з урахуванням результатів розвитку юридичної науки та новітнього законодавства України, практики його застосування в умовах шкільного життя.

Теоретичні основи викладання курсу “Основи правознавства” для 9-11 класів з поглибленим вивченням права у вищих професійних училищах присвятила свої наукові роботи Н. Ткачова. Саме вона теоретично обґрунтувала викладання однойменного курсу у старших класах [15]. Альтернативою цій програмі стали теоретичні розробки І. Котюка та О. Котюка [16]. У 2002 році вони підготували проект програми “Правознавство для ліцеїв, гімназій, класів з поглибленим вивченням правознавства”. Ця програма мала нову структуру курсу. Навчання правознавству розпочиналося зі вступу до правознавства, а потім вивчали основи теорії держави і права, основи публічного права України, основи приватного права України.

Чималий внесок у розробку теоретичних основ шкільної правової освіти зробили українські науковці, зокрема: В. Денисов, П. Рабінович, В. Семенов, І. Усенко, Л. Заблоцька [17]. Так, зокрема за ініціативою Українського Центру прав людини Української Правничої Фундації вони в 1998 році розробили проект Програми курсу “Права людини” для учнів середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів. Це була перша програма, яка забезпечила можливість викладання в школах зазначеного курсу.

Важливим елементом у структурі юридичної освіти та виховання якраз зайняв навчальний курс “Права людини”, який вивчався у 10–11-х класах загальноосвітніх школах та для поглибленого вивчення (на основі цієї ж програми) у школах, ліцеях та гімназіях гуманітарного, насамперед, юридичного профілю. Основне завдання курсу – виховання школярів у дусі повної поваги до прав людини та основних свобод, у піднесенні культури прав людини, в ствердженні людської гідності та вартісності особистості. Вивчення курсу має переконати учнів, що життя у демократичному суспільстві залежить від свободи і незалежності його членів. Але свобода і незалежність не можуть бути самоціллю й кінцевою метою суспільства, це лише об'єктивно необхідні для демократичного співробітництва умови. Саме це і науково обґрунтовували зазначені вчені у своїй програмі.

Крім того необхідно відзначити праці О. Пометун [18]. Її теоретичні дослідження присвячені проблемам викладання практичного права у школах України. Зокрема у межах програми “Практичне право”

розробила і запровадила правовий курс під такою ж назвою, що за рішенням Міністерства освіти і науки України вивчається у окремих школах України у 8-му класі як факультативний курс чи курс на вибір.

Разом з цим, зазначена дослідниця розглядає курс для школярів "Практичне право" в трьох аспектах – загальнонародському, правовому і педагогічному. З погляду загальнонародського підходу право не можна розглядати ізольовано від інших сфер життя людини. О. Пометун зазначає, що право є продуктом розвитку суспільства, живим організмом, живим явищем. Право виникло, щоб допомогти людям жити разом. Дослідниця у своїх працях доводить, що для справжнього розуміння, застосування і викладання права люди самі повинні рости в собі почуття, співзвучні глибинній меті права, прагнути на тій основі побудувати спільну роботу, беручи участь у програмі "Практичне право". А це означатиме, що ми в своєму реальному житті створюватимемо справжню атмосферу живого права. Отже можна сказати, що "Практичне право" – це філософія зміни свого життя.

Велика кількість праць цієї дослідниці присвячена проблемам шкільної освіти і підготовці майбутнього вчителя [19]. Тому вважає дослідниця найперше, на що потрібно звернути увагу у вищих навчальних закладах: майбутній учитель має не діставати уявлення про лаковану, абстрактну школу, а набути якнайбільше знань про реальний стан сучасного шкільництва, а ще краще з прогнозом на майбутнє. Ядром професійної підготовки вчителя будь-якої спеціальності має стати фундаментальність і водночас гнучкість змісту, що повинен забезпечити випереджаючу підготовку фахівця.

Заслугове і на увагу науково-методична діяльність учителів-правознавців, які також заклали теоретичні основи педагогічної майстерності викладання правознавства у школі, розвиваючи нові форми та методи викладання правознавства у школі [20]. На теперішній час накопичений чималий досвід викладання правознавства у школі і майже кожна область України має свого педагога новатора, який на високому рівні забезпечує навчальний процес з правознавства. Дослідження досвіду їх роботи із зазначеного предмету заслугове на тему окремого наукового дослідження. В нашому науковому дослідженні звертаємо увагу на наукові праці: О. Ремех, М. Гейко, О. Наровлянський, О. Садаєва [18; 20]. Ці вчителі практики чималий внесок зробили для становлення правознавства у школі. Їм належить орієнтовне тематичне планування, методичні рекомендації і детальні розробки уроків з цього курсу, зокрема комбіновані так і нетрадиційні форми організації занять із правознавства: дискусії, юридичні практикуми, рольові ігри тощо. Вони довели, що використання різноманітних методичних прийомів на уроках правознавства сприяє формуванню у учнів уміння орієнтуватися в системі чинного законодавства, аналізувати зміст правових документів, застосовувати правові знання для пояснення фактів навколишнього життя і вибору правомірної поведінки в різних життєвих ситуаціях.

Проблемами концептуального визначення правової освіти населення досліджували В. Годованець, В. Кампо, В. Тертичний [21]. Досліджуючи Програму правової освіти населення України 1995 року, вони дійшли висновку, що у ній мова йдеться не стільки про правову освіту, скільки про правову просвіту населення України. Тому вони вважали, що в перспективі мова повинна йти про підготовку Концепції правової просвіти, а не правової освіти громадян України, з метою надання їм послуг у справі набуття ними необхідних для життєзабезпечення правових знань.

Проблеми правової освіти населення розкриті в працях С. Бігуна [22]. Зазначений автор досліджував діяльність Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення у 2004 р. та 2005 р. Він дійшов висновку, що цей орган разом із Міністерством освіти і науки зробив у зазначений період чималий внесок у реалізацію положень Національної програми правової освіти населення, сприяв покращенню викладання правознавства у загальноосвітніх навчальних закладах України. С. Богачов також чимало уваги приділив дослідженню проблем правової освіти населення. В контексті досліджуваної теми він вивчав питання удосконалення викладання правознавства у школі [23]. Він підкреслював, що правова освіта і правове виховання передбачають створення системи навчання і виховання, спрямованої на формування нового, вищого рівня правової культури особистості. Стрижнем цієї культури є правосвідомість особистості, яка включає отримання системних наукових знань про право, правопорядок і його охорону та виховання емоційно-оціночного ставлення до права і правопорядку. Він також доводив потреба в розробленні нового змісту правових дисциплін, які викладаються у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, створенні сучасних оновлених підручників, навчально-методичних посібників та інформаційних засобів навчання, поширенні практики створення у школах-інтернатах класів з поглибленим вивченням правових дисциплін, особливо у сільській місцевості.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження проаналізувавши стан наукової розробки проблеми, можна визначити такі напрямки наукових досліджень із зазначеної проблеми:

- питання стану правничої освіти в Україні та підготовки викладачів правознавства для освітньої галузі – Ю. Шемшученко, В. Андрейцев, В. Сущенко, С. Савченко, Г. Мурашин, Б. Андрусишин, Л. Кормич, Б. Левківський, О. Єгорова;

- науково-теоретичного обґрунтування та концептуального визначення шкільної правової освіти – В. Денисов, П. Рабинович, В. Семенов, І. Усенко, Л. Заблоцька, І. Котюк, О. Пометун, В. Опришко, О. Мироненко, В. Годованець, В. Кампо, В. Тертичний, С. Бігун, С. Богачов;

- методики викладання правознавства у школі – Б. Андрусишин, О. Ремех, М. Гейко, О. Наровлянський, О. Садаєва.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Шемшученко Ю. Юридична наука і освіта на Україні. – К., 1992. – С. 304.
2. Шемшученко Ю. Правова освіта молоді як фактор українського державотворення // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. Випуск 1. – Київ, 2001. – С. 780.
3. Шемшученко Ю. Євроінтеграція та підготовка наукових кадрів // Віче. – 2006. – №9-10. – С. 56-58.
4. Єгорова О. Проблеми розвитку юридичної освіти у вітчизняних університетах (1863-1917 рр.) // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Міжпредметний простір історії ідей у вітчизняній науці. (Міжвузівський збірник наукових праць). – Дніпропетровськ, ДНУ. – 2004. – С. 94-99; Єгорова О. Юридична наука України в період дії університетського Статуту 1863 р. // Україна модерна і сучасна (історія, історіографія та джерелознавство): Матеріали наукових читань, присвячених 60-річчю ювілею професора Швидько. Г. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2004. – С. 92-105.
5. Єгорова О. Юридична освіта в університетах України XIX – початку XX ст. (етапи та особливості розвитку) / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Дніпропетровськ. – 2004. – С. 15-16.
6. Конституція України і основи правознавства в школі: Книга для вчителя / І. Усенко, С. Бобровник, В. Ваксман та ін. – К.: Укр. центр правничих студій. – 1999. – С. 357.
7. Андрейцев В., Андрейцев В. Правнича освіта в Україні: проблеми теорії та практики. – К., 2000. – С. 4-41; Андрейцев В. Освітньо-наукові правничі школи: феноменологічні та гносеологічні аспекти // Вища освіта. – 2006. – №6. – С. 5-15.
8. Кормич Л. Правова освіта і правова культура: проблеми сучасного українського суспільства // Юридична освіта і правова держава. Збірник наукових праць за редакцією С. Ківалова. – Одеса, 1997. – С. 47-54.
9. Суженко В. Проблемні питання реформування правничої освіти в Україні в контексті болонського процесу // Вища школа. – 2005. – № 5. – С. 21-25.
10. Савченко С. Правова освіта молоді: сучасний стан та шляхи вдосконалення // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 661-665.
11. Мурашин Г. Шляхи вдосконалення правової освіти молоді в Україні // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. Випуск 1. – Київ, 2001. – С. 674-676.
12. Андрусишин Б. Підготовка викладачів правознавства – на рівень сучасних вимог // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 692-694; його ж: Підготовка правознавчих кадрів для освітньої галузі // Юридичні читання молодих вчених. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 23-24 квітня 2004 року. – К., 2004. – С. 3-13.; Андрусишин Б., Гуз А. Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства”. Курс лекцій. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2005. – С. 162.; його ж: Формування педагогічної майстерності викладача юридичної психології // Актуальні проблеми юридичної психології. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 29-30 вересня 2006 р.) Київ. Вид-во: Київського національного університету внутрішніх справ, 2006. – С. 59-62.; його ж: Форми позакласної роботи з правознавства в сучасній школі / інноваційні технології у вищій юридичній освіті. Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 25-28 травня 2005 року. – К., 2005; його ж: Шкільний підручник з основ правознавства та методика роботи з ним // Другі юридичні читання. Збірник матеріалів всеукраїнської наукової конференції 18 травня 2005 року. – К.: Ви-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – С. 685-688.; його ж: Форми наукових досліджень і участь учителів правознавства у їх проведенні // Другі юридичні читання. Збірник матеріалів всеукраїнської наукової конференції 18 травня 2005 року. – К.: Ви-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – С. 692-693.; його ж: Методика організації позакласної роботи з правознавства в сучасній школі // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право. Випуск 3. – 2005. – С. 143-150.
13. Мироненко О., Ксенко І. Проект програми “Основи держави і права України” // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1992. – № 15-16. – С. 37-49.
14. Опришко В., Гринчишин В., Демський С. Проект програми курсу “Основи української держави і права” // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1992. – № 15-16.
15. Ткачова Н. Тематичні плани та програми курсу “Основи правознавства для 9-11 класів з поглибленим вивченням права та вищих професійних училищ” // Історія в школах України. – 1998. – № 2. – С. 16-32; №3. – С. 23-37.
16. Котюк І., Котюк О. Проект програми “Правознавство для ліцеїв, гімназій, класів з поглибленим вивченням правознавства” // Історія в школах України. – 2002. – № 5. – С. 50-55.
17. Денисов В., Рабинович П., Семенов В., Ксенко І., Заблоцька Л. Програма курсу “Права людини” для учнів середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – №19. – С. 2-25.
18. Пометун О., Ремех О., Гейко М. Практичне право 8(9). – К., 2001. – С. 6-9.
19. Помету О. Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя // Шлях освіти. – 2001.
20. Нароляньський О. Дидактичні матеріали з основ правознавства: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – С. 160.; його ж: Основи правознавства. Підручник. – К., 1997.; його ж: Основи правознавства: Підручник для 9 класу. 2-е видання перероблене та доповнене. – К.: парламентське видання, 2002. – 320 с.; його ж: Основи правознавства (9). Методичний

посібник - Харків: "Ранок", 2003. – С. 336.; його ж: Хрестоматія з правознавства: Навчальний посібник. Укл. Лоха Л., Наровлянський О. – К.: "Юрінком Інтер", 2003.

21. Годованець В., Кампо В., Тертичний В. Правова просвіта громадян України: методологічні проблеми розроблення Концепції/ www.pravoznavec.com.ua/period/articale/25/%C3.
22. Бізун С. Правова освіта населення – не лише знати, але й вміти // Юридична газета. – 2005. – 07 лютого.
23. Богачов С. Право знати право // Юридичний журнал. – 2004. – № 11. – С. 34.

Анотація

В статтє сделано историографический анализ школьного правового образования в Украине.

Черкасов О.

НАУКОВИЙ МЕТОД ПЕТРА КЕППЕНА: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ “КРИМСЬКОГО ЗБІРНИКА”

Юнак плакає солодкі мрії про майбутнє, чоловік діє у реальному часі, а старці втішають себе приємними спогадами про минуле. Повага до історії зростає з роками, чим більше людина наближається до зрілості, тим більше звертається вона до самої себе, а ... без історичних систематизацій ніхто, ні в якій справі не може діяти з успіхом

П. Кеппен

Огляд джерел для складання історії російської словесності. – Т. 1 – 1819.

За останні роки кримська історична і краєзнавча література збагатилася чималою кількістю досліджень персоніфікованого характеру. Тим часом, ім'я Петра Івановича Кеппена, статистика, бібліографа, археографа,

P. Kappeler

етнографа, ученого, який присвятив значну частину свого життя вивченню і систематизації історії Криму, ще й дотепер залишається в тіні, хоча ім'я його постійно згадується в історіографічних та джерелознавчих збірниках. Петро Кеппен являє собою взірць справжнього вченого XIX ст., поєднавши у собі як багатопланового кабінетного дослідника, так й активного мандрівника – практика, що прагне охопити поглядом, зафіксувати і докладно вивчити навколишню дійсність. Авторський стиль академіка відрізнявся науковою коректністю, іноді навіть зайво гіперболізованою. Учений міг навести десятки цитат і позицій різних авторів щодо досліджуваного об'єкту, ретельно аналізуючи та узагальнюючи них. При цьому, сам П. Кеппен виключно коректно висловлював власну точку зору, часто формулюючи її як авторську гіпотезу. Такий підхід до документальних посилань та історіографічних екскурсів виявився одним з достоїнств творів, що давно перейшли у розряд бібліографічних раритетів.

Як ученому-дослідникові П. Кеппену були характерні надзвичайно широка палітра інтересів, наукова сумлінність, точність і детальність відображення фактів, прагнення інтегрувати науку і потреби громадського життя.

За словами А. Маркевича, одного з перших біографів ученого, “Петро Кеппен належав до сонму морально чистих і безкорисливих

служителів науки..., як у житті, так і в науковій діяльності він ніколи не шукав популярності і являв собою зразок скромного, але невтомного і непохитного поборника науки й освіти... Любов Кеппена до Тавриди не була однією платонічною любов'ю до краси її природи. Він дав нам цілий ряд творів про Крим, він усебічно досліджував і його природні багатства, і минулі долі, і сучасне його положення, і пам'ять про Кеппена жива в ньому і понині” [7, с. 125].

У рамках даної публікації пропонуємо характеристику створення однієї з найбільш відомих узагальнюючих робіт ученого, яка належить до так званої “кримської тематики” – твору “Про стародавності Південного берега і гір Таврійських (Кримський збірник)” – СПб, 1837.

Спочатку, ідентифікуємо місце означеного дослідження у “кримській” біографії автора. У данному контексті, життєвий шлях ученого умовно вміщує три “кримські періоди”.

Перший відноситься до 1819 – 1821 рр., коли під час відрядження з метою ревізії поштових станцій